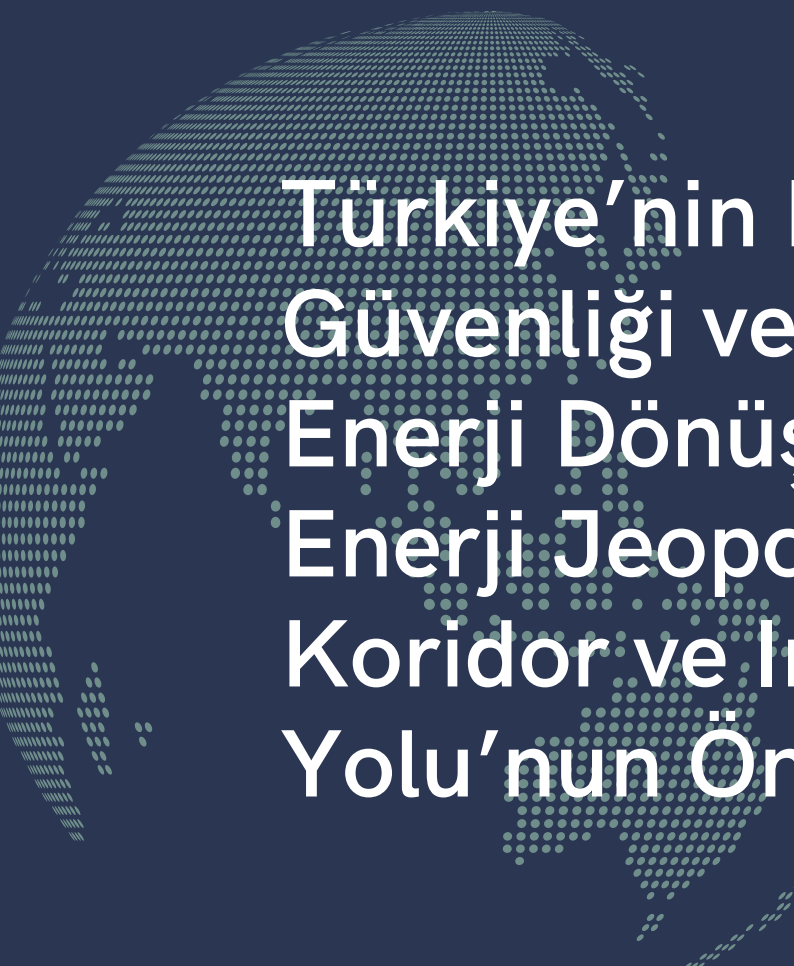

KÜRESEL STRATEJİK ÖNGÖRÜ

Türkiye'nin Enerji
Güvenliği ve Bağlantısallık:
Enerji Dönüşümü ve Yeni
Enerji Jeopolitiğinde Orta
Koridor ve Irak Kalkınma
Yolu'nun Önemi

Pınar İpek

Türkiye'nin Enerji Güvenliği ve Bağlantısallık: Enerji Dönüşümü ve Yeni Enerji Jeopolitiğinde Orta Koridor ve Irak Kalkınma Yolu'nun Önemi

Pınar İpek

Özet

Uluslararası sistemin değişim sürecinde önemli bir dinamik, bağlantısallık ile enerji dönüşümü arasındaki bütüncül ilişkiden kaynaklanan yeni enerji jeopolitiğidir. Bu çalışma, Türkiye'nin enerji ihtiyacını ve enerji arz kaynaklarını ele alarak, ülkenin enerji güvenliğinde enerji dönüşümünün neden önemli olduğunu açıkladıktan sonra, küresel politik ekonomi gündeminde popülerleşen bağlantısallık projelerinin ölçek, yoğunluk ve etki açısından jeopolitik yansımalarıyla hem diplomaside yeni bir araç olduğunun hem de yeni enerji jeopolitiği ile ilişkisinin altını çizmektedir. Bu bağlamda çalışma, Türkiye'nin enerji güvenliğinin enerji dönüşümü ve bağlantısallık arasındaki bütüncül ilişki doğrultusunda ele alınması gerektiğini ileri sürülmektedir. Sonuç bölümünde Türkiye'nin dış politikasında geliştirilmeye çalışılan 'Orta Koridor' ve 'Irak Kalkınma Yolu' projelerine dair fırsatlar ve zorluklar analiz edilerek Türkiye'nin enerji güvenliğinin, bu bağlantısallık projeleri kapsamında, sadece komşu bölgelerdeki savaşların jeopolitik yansımalarına ve fosil yakıtlara bağımlılığı devam ettiren yeni ulaşım güzergahları ve altyapı inşasına göre değil, uzun dönemde insan ve doğa için kaçınılmaz iklim adaleti temelli yeni dünya düzeninde yer alarak sağlanması vurgulanmaktadır.

Giriş

Bu çalışma, dünya siyasetinde enerji güvenliği ve ticareti açısından gözlemlenen yeni gelişmeler doğrultusunda Türkiye'nin enerji güvenliğinin iki yeni boyutta yeniden ele alınması gerektiğini ileri sürmektedir. Birinci boyut, dünya enerji kaynaklarının kullanımında sera gazı salımının (emisyonunun) azaltılması gerekliliğinden yola çıkarak enerji dönüşümü gerekliliği, ikinci boyut ise mallar, dijital hizmetler ve enerji ticaretinde karbonsuzlaşmaya gidişat ile bu doğrultuda bağlantısallık projelerinin enerji dönüşümüyle bütüncül ele alınması ihtiyacıdır.

Enerji dönüşümü, dünyanın tüm bölgelerinde etkileri farklı yoğunluklarda gözlemlenen iklim değişikliğiyle mücadelede önemli bir dinamiktir. Dar anlamda enerji dönüşümü, dünya ekonomisinde fosil yakıt (kömür, petrol ve doğal gaz) kullanımını azaltmak ve yenilenebilir enerji kaynaklarının (hidroelektrik, güneş, rüzgar, jeotermal ve biokütle enerjisi)

kullanımını artırmak olarak tanımlanabilir. Geniş anlamdaysa, dünyanın iklim sisteminde sera gazı salımının azaltılması yönünde gerekli sosyal, siyasi, ticari ilişkilerde ve bireysel düzeyde tüketim alışkanlıklarında dönüşüm olarak tanımlanabilir. Bu çalışmada enerji dönüşümü dar anlamda kullanılmıştır.

Birleşmiş Milletler (BM) Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin (HİDP) raporları, insanların neden olduğu ("antropojenik") sera gazı salımlarındaki artışı son 200 yıl boyunca ölçerek, küresel iklim sisteminde (atmosfer, okyanuslar, toprak ve buz kütleleri) on yılları aşkın süredir ısınma olduğunu bilimsel olarak ortaya koymuştur. Küresel ısınmanın ana nedenlerinden olan sera gazı salımlarının yaklaşık % 68'i fosil yakıtla dayalı karbondioksit (CO₂) salımlarıdır ve bu da en fazla enerji kullanımından kaynaklanmaktadır (BM HİDP 2023). 2023 yılında enerji kullanımında elektrik sektörü, 15.1 giga-ton CO₂ eş değeri salımla

(GtCO₂e) toplam küresel salımda (57.1 GtCO₂e) % 26 ile en büyük payı almıştır. BM Çevre Programı raporuna (UNEP 2024: 7) göre, enerji kullanımında salımları fazla diğer sektörler sırasıyla ulaşım (%15), sanayi (%11), yakıt üretimi (%10) ve binalardır (%6).[1]

Tarihsel süreçte ülkelerin küresel ısınmaya olumsuz katkıları büyük farklılıklar göstermektedir. 1850-2022 arası toplam CO₂ salımlarının yaklaşık % 77'sinden G20 ülkeleri ve bu ülkeler arasında da en çok ABD, Çin ve Avrupa Birliği (AB) sorumlu olmuştur. Kişi başı yıllık sera gazı salımları ülkeler arası değişiklik göstermekle beraber, 2023 yılında dünyada kişi başı sera gazı salımı ortalama 6.5 tCO₂e iken, en yüksek ortalama 8.3 tCO₂e ile G20 ülkelerindedir (UNEP 2024: xiii, 12). Kısaca, küresel gayri safi milli hasılanın yaklaşık % 85'ine sahip G20 ülkeleri, uluslararası ticaretin % 75'ini ve dünya nüfusunun yaklaşık % 67'sini oluşturmaları nedeniyle enerji dönüşümüne öncülük etmesi beklenen aktörlerdir (G20 2025).

Türkiye'nin de G20 grubu üyesi bir ülke olarak enerji güvenliğinde düşünmesi gereken birinci yeni boyut, iklim değişikliğiyle mücadelede sera gazı salımlarını azaltmada kritik öneme sahip enerji dönüşümüdür. Uluslararası Enerji Ajansı, enerji güvenliğini "güvenilir, makul fiyatla tüm yakıt ve enerji kaynaklarına ulaşılabilme" olarak tanımlarken (IEA 2025a), literatürde ülkelerin enerji arz kaynaklarının dağılımına ve enerji talebi büyüme oranlarına göre farklı tanımlar da yapılmaktadır (Cherp ve Jewell 2014). Bu tanımlardan yola çıkarak dört ana kriter enerji güvenliğinde değişen risk ve tehdit algılarını analiz etmede kullanılabilir: (i) güvenilirlik (enerji arz kaynaklarına sahip ülkelerde güvenlik ve buna göre uluslararası ve devlet-içi çatışma riski), (ii) ulaşılabilirlik (sınır ötesi enerji taşımacılığında kritik altyapının [boru hatları, sıvılaştırılmış doğal gaz -LNG- terminalleri, elektrik nakil hatları] oluşturulması ve güvenilirliği, (iii) makul fiyat (ani fiyat artışlarının olmaması ve göreceli istikrarlı fiyat) ve (iv) sürdürülebilirlik (iklim değişikliğini önlemede enerji kullanımında karbonsuzlaşma).

Enerji dönüşümü, Türkiye'nin enerji güvenliğinde yukarıda açıklanan kriterlerin hepsiyle ilişkilidir. Takip eden bölümde açıklanacağı üzere, Türkiye'nin artan enerji talebini karşılamada sürdürülebilirlik kriteri ön plana çıkmaya başlamıştır. BM Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin 2021 yılı raporu, Türkiye'nin artan bir eğilimle üç temel zorlukla karşı karşıya olduğunu belirtmiştir: yükselen hava sıcaklığı, su kaynaklarının azalması ve deniz suyu seviyesinin yükselmesi. Nitekim, son yıllarda Türkiye'de daha sık olumsuz hava koşulları (örneğin, aşırı yoğun yağmur ve sel baskınları, aşırı sıcakta orman yangınları ve kurak geçen ayların uzaması) görülmektedir. Bu olumsuz hava koşulları, Türkiye'nin önemli enerji arz kaynaklarından barajlı hidroelektrik üretiminde dalgalanmaya neden olmasıyla beraber kritik enerji altyapıları için de risk oluşturmaktadır.

Ayrıca enerji dönüşümü, artık uluslararası hukukta bir norm haline gelen iklim değişikliğiyle mücadele için vazgeçilemez bir süreçtir. Nitekim, temel amacı, küresel ısınmayı sanayi öncesi dönem seviyelerine kıyasla 2°C'nin altında tutmak ve olabildiğince 1,5°C ile sınırlamak olan Paris Anlaşması, Paris'te düzenlenen BM İklim Değişikliği Konferansı'nda (COP21) 12 Aralık 2015 tarihinde kabul edilmiş ve 4 Kasım 2016'da yürürlüğe girmiştir (UNFCCC Sekretariat 2025).[2] Türkiye bu anlaşmayı, 22 Nisan 2016'da New York'ta düzenlenen Yüksek Düzeyli İmza Töreni'nde 175 ülke temsilcisiyle birlikte imzalamıştır. Fakat, hükümet anlaşmanın onayını geciktirmiş, iç hukuk onay süreci ancak 7 Ekim 2021 tarihli Cumhurbaşkanı Kararı ile tamamlanmıştır. Türkiye, anlaşma onay belgesini ulusal beyanıyla birlikte 11 Ekim 2021'de BM Sekretaryası'na tevdi ederek, anlaşmaya taraf olan 192. ülke olmuştur. Türkiye, ulusal beyanda anlaşmayı "kalkınmakta olan ülke" olarak imzaladığını vurgulamıştır. Ankara'nın "kalkınmakta olan ülke" olarak anlaşmayı onaylamak istemesinin temel gerekçeleri, Türkiye'nin sera gazı salımlarını azaltmada sanayileşmiş ülkelere göre daha az sorumluluğu olması; ülkede artan enerji talebini karşılamada karbon salımlarının göreceli daha

[1] Enerji dışında salım sektörlerine göre şöyledir: tarım (% 11), sanayi işlemleri (% 9), toprak kullanımı ve toprak kullanımından orman değişimi (LULUCF, % 7), atık ve diğer % 4.

[2] Paris Anlaşması 2025 itibarıyla COP21'e katılan 198 ülkeden 195'i tarafından onaylanmıştır. Onayı tamamlamayan ülkeler İran, Libya ve Yemen'dir; ABD anlaşmadan 2019 yılında çıkmak istediğini bildirmiş, 2020 yılında resmen çıktıktan sonra 2021 yılında tekrar anlaşmaya taraf olmuştur. ABD, Ocak 2025'te Başkan Trump'ın ikinci kez göreve gelmesiyle anlaşmadan yeniden çıkmak istediğini belirtmiştir. Kurallar gereği anlaşmadan çıkması bildiriden bir yıl sonra Ocak 2026'da olacaktır.

Anlaşmanın 3 ana hedefi vardır: (i) Sera gazı emisyonlarını ülkelerin kendi "ulusal katkı beyanları" (NDC) ile belirledikleri emisyon azaltım hedefleriyle azaltmak; (ii) iklim değişikliğine uyum kapasitesini ve özellikle kırılgan ülkelerin iklim felaketlerine karşı dayanıklılığını güçlendirmek; ve (iii) gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ülkelere düşük karbonlu ve iklim dirençli kalkınma için mali destek vermesiyle iklim finansmanı sağlamak.

çok artması ve anlaşma gereği karbon salım/emisyon azaltma yönünde kalkınmış ülkelerin kalkınmakta olan ülkelere finansal/teknolojik destek sorumluluğu olmasıdır.[3] Bir başka deyişle, Türkiye enerji dönüşümünün getireceği finansal yükümlülükler açısından finans/teknolojik destek alabilme ihtiyacını sağlamak istemiştir. İmzanın ardından Türkiye, Kasım 2022'de Mısır'da düzenlenen BM İklim Değişikliği Konferansı (COP27) kapsamında daha önce ilan ettiği '2030 yılına kadar % 21'e varan sera gazı azaltım' hedefini (ulusal katkı beyanı, NDC) güncelleyerek, % 41'e yükseltmiştir (Dışişleri Bakanlığı 2025a).

Türkiye'nin enerji güvenliğinde düşünülmesi gereken ikinci yeni boyut; malların, dijital hizmetlerin ve enerjinin ticaretinde karbonsuzlaşmaya yönelik değişim ve bu doğrultuda bağlantısallık projelerinin enerji dönüşümüyle bütüncül ilişkisidir. Bağlantısallık (*connectivity*) bir kavram olarak uzun süredir farklı alanlarda kullanılmaktadır. Örneğin, hızlanan küreselleşme sürecinde ekonomi, finans ve enerji politikalarında aktörlerin artan karşılıklı bağlantılarının oluşturduğu bireylerden devletlere uzanan karmaşık ağ anlamında kullanılmıştır (Karadeniz 2025: 10). Bağlantısallık farklı tanımlarla açıklansa da belirli bir politikadan ziyade bir nitelik olarak düşünüldüğünde hem düzenleyici kurumsal ölçütleri ve sosyal kültürel ilişkileri hem de fiziksel altyapı tesislerini içerir (Çelik 2025: 30-33).

Nitekim, 21. yüzyılda küresel güçlerin birbirleriyle rekabet eden bağlantısallık projeleri, bağlantısallık kavramını popüler hale getirmiştir. Örneğin, ASEAN'ın 2010'da

duyurduğu "ASEAN Bağlantısallık Master Planı"nın 2025'de güncellenerek, "ASEAN Bağlantısallık" adını alması, Çin'in 2013 yılında başlattığı "Kuşak ve Yol Girişimi"[4] ile 2015 yılında Devlet Elektrik Şebeke Şirketi'nin BM'nin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma ve Paris Anlaşmasıyla uyumlu küresel süper şebeke oluşturmak amaçlı "Küresel Enerji Enterkonneksiyon" projesi,[5] 2018 yılında AB'nin başlattığı "Avrupa ve Asya'yı Bağlama Stratejisi" ve 2023 yılında G20 Zirvesi'nde duyurulan "Hindistan-Orta Doğu-Avrupa Ekonomik Koridoru"[6] (*India-Middle East-Europe Economic Corridor*, IMEC) bağlantısallığın örnekleri olarak verilebilir. Bu projeler kendi aralarında farklılıklar taşısa da ortak özellikleri de bulunmaktadır. Örneğin hemen tamamı deniz ve demir yolu taşımacılığı gibi klasik ticaret yollarını genişletme yanında, enerji hatları ve dijital bağlantıları kapsayan yeni projelerle enerji dönüşümünü destekleyen yeni teknolojik altyapılarını da kapsamaktadır. Kısaca bağlantısallık ölçek, yoğunluk ve etki açısından jeopolitik yansımalarıyla diplomaside yeni bir araç olarak farklı bir nitelik kazanmaya başlamıştır.

Bu kapsamda takip eden bölümde Türkiye'nin enerji ihtiyacı ve enerji arz kaynakları ele alınarak, ülkenin enerji güvenliğinde enerji dönüşümünün neden önemli olduğunu açıklanacaktır. Ardından, küresel politik ekonomi gündeminde popülerleşen bağlantısallık projeleri kapsamında Türkiye'nin dış politikasında geliştirilmeye çalışılan 'Orta Koridor' ve 'Irak Kalkınma Yolu' projeleri tanımlanacak ve bu projelere dair fırsatlar ve zorluklar, Türkiye'nin enerji güvenliği ve enerji dönüşümü kapsamında değerlendirilecektir. Sonuç bölümünde politika önerileri sunulacaktır.

[3] 1992 tarihli Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) ve devam eden süreçte Kyoto Protokolüne dayalı ülkelerin sınıflandırması Annex 1 ve Annex 2 ülkeleridir. 2015 Paris Anlaşması, UNFCCC'nin altında bir anlaşma olduğu için bu gruplamalar referans alınmaktadır. Annex 1 ülkeleri OECD üyesi ülkeler ve geçiş ekonomileri (eski Doğu Bloku ülkeleri); Annex 2 ülkeleri OECD üyeleri arasında kalkınmış ülkelerdir. Annex 1 ülkeleri tarihsel olarak sera gazı emisyonlarının büyük kısmından sorumlu ülkelerdir; ve yükümlülükleri emisyonları sınırlama/azaltma taahhütleri ve iklim politikalarını raporlamadılar. Annex 2 ülkelerinin ek yükümlülükleri ise geliştirmekte olan ülkelere finansal destek sağlamaktır (iklim fonları, teknoloji transferi, kapasite geliştirme). Yani sadece emisyon azaltımı değil, aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerin uyum ve azaltım çabalarına maddi destek verme sorumlulukları vardır. Paris Anlaşması, "Ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar ve göreceli kabiliyetler" (*Common but Differentiated Responsibilities and Respective Capabilities* – CBDR-RC) kavramını kabul ederek daha esnek bir yaklaşım getirmiştir. Çünkü, Kyoto Protokolü'nde sadece Annex 1 ülkeleri emisyon azaltım yükümlülüğü altındaydı. Paris Anlaşması'nda ise tüm ülkeler kendi Ulusal Katkı Beyanlarını (NDC) sunar; ama ülkelerin katkısı, CBDR-RC prensibine göre düzey ve nitelik açısından farklılık gösterebilir.

[4] Çin Devlet Başkanı Şi Cinping, Astana'da yaptığı konuşmada "İpek Yolu Ekonomik Kuşağı" fikrini Eylül 2013 tarihinde duyurduktan sonra aynı yılın Ekim ayında Cakarta'da yaptığı konuşmada "21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu" projesini açıkladı. Böylece bu iki proje birlikte 'Kuşak ve Yol Girişimi' olarak adlandırıldı.

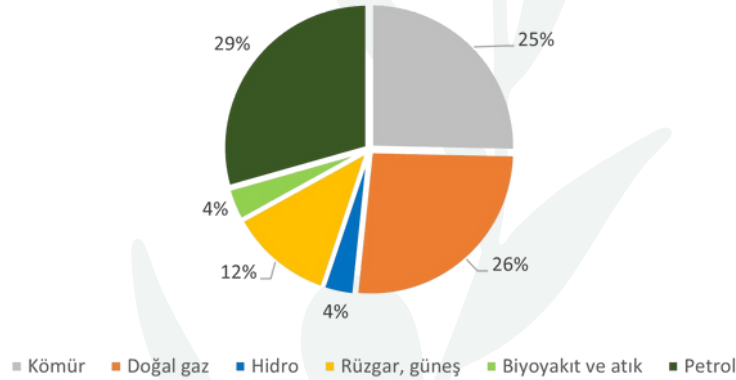
[5] 26 Eylül 2015'te BM Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde Çin Devlet Başkanı Şi Cinping, küresel elektrik talebini temiz ve yeşil alternatiflerle karşılama yönünde çabaları kolaylaştırmak için "Küresel Enerji Enterkonneksiyon" (*Global Energy Interconnection*, GEI) kurulmasını gündeme taşıdı. Mart 2016'da merkezi Pekin'de olan "Küresel Enerji Enterkonneksiyon Geliştirme ve İşbirliği Örgütü" (*Global Energy Interconnection Development and Cooperation Organization*, GEIDCO) adlı kar amacı gütmeyen uluslararası bir kuruluş faaliyete başladı. GEIDCO'nun temel amacı, GEI kurulmasına, küresel elektrik talebini temiz ve yeşil alternatiflerle karşılamaya, BM'nin "Herkes için Sürdürülebilir Enerji" ve iklim değişikliği girişimlerini uygulamaya ve insanlığın sürdürülebilir kalkınmasına hizmet etmeye dair tanıtım faaliyetleri yapmaktır (GEIDCO 2025).

[6] IMEC Mutakabat Zaptı, 9 Eylül 2023'te Hindistan, Suudi Arabistan, BAE, AB, ABD, Fransa, Almanya ve İtalya tarafından imzalanmıştır.

Türkiye'nin Enerji Görünümü ve Enerji Dönüşümü

OECD ülkeleri arasında son 20 yılda enerji talebi en hızlı büyüyen ülke, Çin'den sonra Türkiye'dir. 2023 yılında Türkiye'nin toplam enerji arzı dağılımında paylar % 29,4 petrol, % 26,3 doğal gaz, % 25,4 kömür, ve % 11,8 hidro, rüzgar, güneş ve diğer kaynaklar şeklinde oluşmuştur (Şekil 1). Aynı yıl, yerli üretim enerji kaynakları arasında en büyük pay % 37,7 ile rüzgar ve güneşe, ardından % 29,7 ile kömüre aittir. Diğer paylar % 11,6 ile biyoyakıt ve atık, % 11,1 hidro ve % 8,5 ile ham petroldür. 2023 yılında toplam enerji arzının % 72'si ithal kaynaklardan sağlanmıştır. 2000-2023 yılları arası Türkiye'nin enerji ithalatı % 141 artmıştır (IEA 2025b).

Türkiye'nin Enerji Arz Kaynakları Dağılımı, 2023

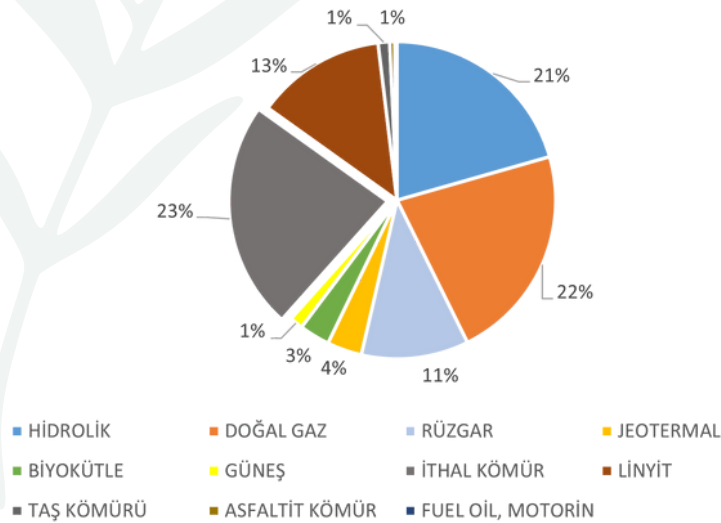

Şekil 1: 2023 Yılında Türkiye'nin Enerji Arz Kaynakları Dağılımı

Kaynak: Uluslararası Enerji Ajansı (International Energy Agency, IEA), Türkiye Energy Mix. <https://www.iea.org/countries/turkiye/energy-mix> (Erişim 15 Ağustos 2025).

Enerji arzında küresel ekonomide önemli bir değişim elektrikleşmedir. Elektrikleşme, fosil yakıtlara dayalı teknolojilerin veya üretim süreçlerinin, örneğin içten yanmalı motor ve gaz kazanlarının elektrikle çalışan taşıt veya ısı pompası gibi alternatifleriyle değiştirilmesi sürecidir. Bu değişim, enerji talebini azaltan, daha verimli hale getiren ve dolayısıyla özellikle elektrik üretiminde CO2 salımları azaldıkça daha büyük etkisi olacak bir süreçtir (IEA 2025c). Bu nedenle, elektrikleşme enerji dönüşümünün kaçınılmaz bir parçasıdır ve enerji güvenliğinde elektrik üretiminde kaynakların dağılımıyla birlikte düşünülmelidir. Bu kapsamda, 2023 yılında Türkiye'nin elektrik üretiminde ithal kömür % 23, linyit % 13, doğal gaz % 22, hidro % 20, rüzgar % 12, güneş % 1, jeotermal % 4, biyokütle % 3 ve diğer kaynaklar % 0,2 paya sahiptir.

Türkiye'nin Lisanslı Elektrik Üretimi, 2023

Şekil 2: 2023 Yılında Türkiye'nin Lisanslı Elektrik Üretimi

Kaynak: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) Elektrik Piyasası Yıllık Sektör Raporu 2023, s.v.

Türkiye’de yıllar boyu elektrik üretimine kaynaklar bazında baktığımızda iki çarpıcı eğilim dikkat çekmektedir. Birincisi, yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretiminin artmasına rağmen, hidroelektrik üretiminde kurak geçen senelerde üretimin düşmesi ve fosil ve katı yakıtlardan (özellikle doğal gaz ve ithal kömür) elektrik üretiminin artmasıdır (Şekil 3). İkincisi, Türkiye’nin enerji güvenliğinde doğal gazın elektrik üretiminde ve toplam enerji arzında orta dönemde devam eden kritik önemi ve buna bağlı olarak ulaşılabilirlik, güvenilirlik ve makul fiyat kriterlerine göre taşıdığı risklerdir.

Türkiye, doğal gaz ithalatında kaynak ülke çeşitlendirmesine yönelse de Rusya ile asimetrik bağımlılığı devam etmektedir (İşçi, Aydın, Çelikkpala 2025; İpek 2019; Köstem 2018). Türkiye’nin toplam doğal gaz ithalatında Rusya’dan ithalatın payı 2009 yılında % 54, 2011 yılında % 58 ve 2015 yılında % 55 iken, bu oran 2019 ve 2020 yıllarında % 34’e düşmüştür. Bu azalmanın birinci nedeni, Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattının (TANAP) Haziran 2018’de tamamlanmasıyla Türkiye’nin toplam doğal gaz ithalatında Azerbaycan’dan yapılan ithalatın payının 2019’da % 21’e ve 2020’de % 24’e yükselmesidir (2009’da bu oran % 14’tü). Diğer neden, Türkiye’nin sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ithalatının 2019’da % 28 ve 2020’de % 31’e yükselmesidir (2009’da bu oran % 15’ti).

2019 ve 2020 yıllarında Rusya’dan ithal edilen doğal gaz oranında gözlemlenen bu düşüşe rağmen Rusya’dan doğal gaz ithalatı 2021, 2022 ve 2023 yıllarında önemli miktarda artmıştır (Tablo 1). Burada dikkat edilmesi gereken nokta, Türkiye’nin boru hatlarından ithal ettiği doğal gazın toplam doğal gaz ithalatı içindeki payının 2013-2023 yılları arasında % 87’den % 72’ye gerilemesine rağmen, Rusya’nın Türkiye’nin toplam doğal gaz ithalatındaki payının 2020’deki % 34’ten (2005-2023 yılları arasında en düşük oran) 2023’de % 42’ye yükselmiş olmasıdır (Tablo 1). Bu artışın nedenlerin biri Türkiye’nin dış ticaret açığı finansmanında yaşadığı zorluklara karşılık, Rusya lideri Putin ile Cumhurbaşkanı Erdoğan arasındaki yakın ilişkiye dayalı olarak, Türkiye’nin Rusya’ya olan doğal gaz borçlarının ötelenmesidir (Devranoğlu ve Coşkun, 2023). Ayrıca, LNG fiyatlarında 2020 yılındaki küresel pandemi sonrası devam eden istikrarsızlık nedeniyle, Türkiye’nin spot LNG ithalat miktarında yaşanan dalgalanmalar da etkili olmaktadır.

Dolayısıyla, orta dönemde Rusya’dan boru hatlarıyla doğal gaz ithalatını azaltmanın göreceli yüksek bir maliyeti vardır. Ayrıca, Türkiye’nin doğal gazdan elektrik üretim miktarını ikame edecek esnek bir enerji arz ve talep yapısına mevcut durumda sahip olmayışı, Rusya ile asimetrik bağımlılık ilişkisinde hassasiyetini özellikle kısa dönemde artırmaktadır. Bu bağlamda, enerji arz kaynaklarını ve taşıma güzergahlarını çeşitlendirme çabaları, Türkiye’nin Rusya ile ilişkilerindeki kırılganlığını azaltmak için kritiktir.

	Rusya	Pay (%)	İran	Pay (%)	Azerbaycan	Pay (%)	Cezayir*	Pay (%)	Nijerya*	Pay (%)	Diğer**	Pay (%)	TOPLAM
2005	17,524	65.9	4,248	15.9	0	0	3,786	14.2	1,013	3.8	0	0	26,571
2006	19,316	63.9	5,594	18.5	0	0	4,132	13.6	1,100	3.6	79	0.3	30,221
2007	22,762	63.5	6,054	16.8	1,258	3.5	4,205	11.7	1,396	3.8	167	0.5	35,842
2008	23,159	62.0	4,113	11.0	4,580	12.2	4,148	11.1	1,017	2.7	333	0.9	37,350
2009	19,473	54.3	5,252	14.6	4,960	13.8	4,487	12.5	903	2.5	781	0.2	35,856
2010	17,576	46.2	7,765	20.4	4,521	11.8	3,906	10.2	1,189	3.1	3,079	8.0	38,036
2011	25,406	57.9	8,190	18.6	3,806	8.6	4,156	9.4	1,248	2.8	1,069	2.4	43,875
2012	26,491	57.6	8,215	17.8	3,354	7.3	4,076	8.8	1,322	2.8	2,464	5.3	45,922
2013	26,212	57.9	8,730	19.2	4,245	9.3	3,917	8.6	1,274	2.8	892	1.9	45,270
2014	26,975	54.7	8,932	18.1	6,074	12.3	4,179	8.4	1,414	2.8	1,689	3.4	49,263
2015	26,783	55.3	7,826	16.1	6,169	12.7	3,916	8.0	1,240	2.5	2,493	5.1	48,427
2016	24,540	52.9	7,705	16.6	6,480	13.9	4,284	9.2	1,220	2.6	2,124	4.5	46,353
2017	28,690	51.9	9,251	16.7	6,544	11.8	4,617	8.3	1,344	2.4	4,804	8.7	55,250
2018	23,642	47.0	7,863	15.6	7,527	14.9	4,521	8.9	1,668	3.3	5,061	10.2	50,282
2019	15,196	33.6	7,736	17.1	9,585	21.2	5,678	12.5	1,756	3.8	5,260	11.6	45,211
2020	16,166	33.5	5,321	11.0	11,548	24.0	5,573	11.5	1,358	2.8	8,159	16.9	48,126
2021	26,343	44.8	9,434	16.0	8,820	15.0	5,987	10.2	1,249	2.4	7,706	13.1	58,704
2022	21,575	39.4	9,405	17.2	8,705	15.9	5,261	9.6	818	1.5	8,889	16.2	54,662
2023	21,340	42.2	5,405	10.7	10,257	20.3	5,988	11.8	469	0.9	7,024	13.9	50,484

Tablo 1: Türkiye’nin Doğal Gaz İthalatının Ülkelere Göre Dağılımı (milyon metre küp)
Kaynak: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) Doğal Gaz Piyasası Yıllık Sektör Raporu 2005-2023.

* kontratlı sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ithalatı.

** spot piyasa LNG ithalatı 2020 yılına kadar. 2020 yılından sonra hem boru hattıyla hem de LNG spot piyasa ithalatı.

Diğer yandan, Türkiye Karadeniz’de Sakarya doğal gaz sahasında tahminlere göre yaklaşık 710 milyar metre küp çıkarılabilir doğal gaz bulmuştur. Bu sahada doğal gaz üretimi Nisan 2023’te başlamış, üretim planının ilk aşamasında azami günlük 10 milyon metre küpe ulaşılması hedeflenmiştir. Nisan 2025’te 8,8 milyon metre küpe yükselen üretimin bu yıl sonu azami hedefe ulaşması beklenmektedir (Anadolu Ajansı 2025). Yerli doğal gaz üretimi, Türkiye’nin doğal gaz ithal ettiği boru hatlarında herhangi bir nedenle kesintiye karşı enerji güvenliğinde güvenilirlik ve ulaşılabilirlik kriteri açısından önemlidir. Fakat, ilk aşamadaki üretim miktarı Türkiye’nin yaz dönemi günlük doğal gaz tüketim miktarının % 10’una, kış dönemindeyse % 4-5’ine denk gelmektedir. Bir başka deyişle, yerli doğal gaz üretimi, Türkiye’nin toplam doğal gaz ithalatını önemli miktarda düşürebilecek büyüklükte değildir.

Bu veriler, Türkiye’nin boru hatları yoluyla doğal gaz ithalatına bağımlılığının devam ettiğini göstermektedir. 2023 yılında boru hatlarının toplam doğal gaz ithalatı içindeki payı % 72’dir. Bir başka önemli nokta, 2023 yılında Türkiye’nin toplam kurulu gücü içinde doğal gazın (% 26), hidrolikten (% 33) sonra ikinci en büyük arz kaynağı olması nedeniyle, boru hattıyla doğal gaz ithalatına bağımlılığın yaratabileceği risklerin enerji güvenliğindeki önemidir. Nitekim, Ocak 2022’de İran’dan gelen doğal gaz boru hattındaki teknik sorunların yol açtığı 10 günlük kesinti nedeniyle, BOTAŞ doğal gazdan elektrik üretimi yapan güç terminallerinde kullanımın azaltılmasını isterken, TEİAŞ sanayi bölgelerinde üç gün boyunca elektrik kesintisi uygulamak zorunda kalmıştır (Bloomberght 2022). Bu noktada, enerji dönüşümünün Türkiye’nin enerji arz kaynaklarını çeşitlendirmedeki ve boru hatlarına yönelik jeopolitik riskleri en aza indirmesindeki önemi net görülmektedir.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’nın (ETKB) yayınladığı Stratejik Planlara baktığımızda enerji dönüşümüne geç öncelik verildiği görülmektedir. Örneğin, 2010-2014 Stratejik Planı’nda yenilenebilir enerji kaynaklarının

elektrik üretimi içerisindeki payının 2023 yılında en az %30 düzeyinde olmasının sağlanması hedeflenmişse de (ETKB 2010: 16), 2025’te gerçekleşen oranlara baktığımızda bu düzeyin ancak hidroelektrikle birlikte sağlanabildiği görülmektedir.[7] Bir başka deyişle, Şekil 2’de görüldüğü üzere, 2023 yılında rüzgar ve güneş enerjileri, toplam elektrik üretimi içinde sadece % 17 paya sahiptir. Ayrıca, Türkiye’de hidro elektrik üretiminde kurak geçen yıllarda düşüş göz önüne alınırsa kurulu güç kapasitesi açısından emre amade[8] enerji arz kaynağı doğal gazdan elektrik üretiminde artış mecburi olmaktadır (Şekil 3). Emre amade enerji arzı, güvenli şebeke yönetimi için önemlidir. Çünkü, depolamanın yeterli olmadığı durumlarda yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretiminde mevsimsel ve gün içi dalgalanmalar olmaktadır. Emre amade enerji arzı, günümüz koşullarında hidro, termik ve nükleer enerjiden sağlanabilir.

Türkiye’nin ilk nükleer enerji santrali Akkuyu yapım aşamasındadır ve enerji güvenliğine katkısı tartışmalıdır (İpek 2022).[9] Bu bağlamda emre amade arz kaynaklarının toplam elektrik kurulu gücünde elektrik şebekesinin istikrarı için dengeli dağılımı kritik olmakla beraber kurak geçen yıllarda fosil yakıtlara bağımlılık artmaktadır. Örneğin, toplam elektrik üretiminde hidro kaynakların payı 2019 yılında % 30 iken, 2020 ve 2021 yıllarında kuraklık nedeniyle bu pay % 26 ve % 17’ye düştüğü için, ithal doğal gazdan elektrik üretiminin toplamdaki payı 2019’da % 19 iken, 2020 ve 2021 yıllarında % 23 ve %33’e yükselmiştir (Şekil 3). Bu nedenle, rüzgar ve güneş enerjisinden elektrik üretim maliyetlerinin alternatiflerine göre daha rekabet edebilir olduğu göz önüne alındığında, bu kaynakların kurulu gücünde artış sağlamak önemlidir (IRENA 2025).[10] 2024 sonu itibarıyla Türkiye’nin toplam elektrik üretiminde rüzgar enerjisinin payı (% 11), Fransa (% 7.7) ve İtalya (% 8.5) gibi G7 ülkelerinin önündedir. Fakat, güneş enerjisinin payı (% 7.5), benzer güneş enerjisi potansiyeline sahip İtalya (% 14) ve İspanya (% 21) gibi güney Avrupa ülkelerinin hayli gerisindedir (EMBER 2025).

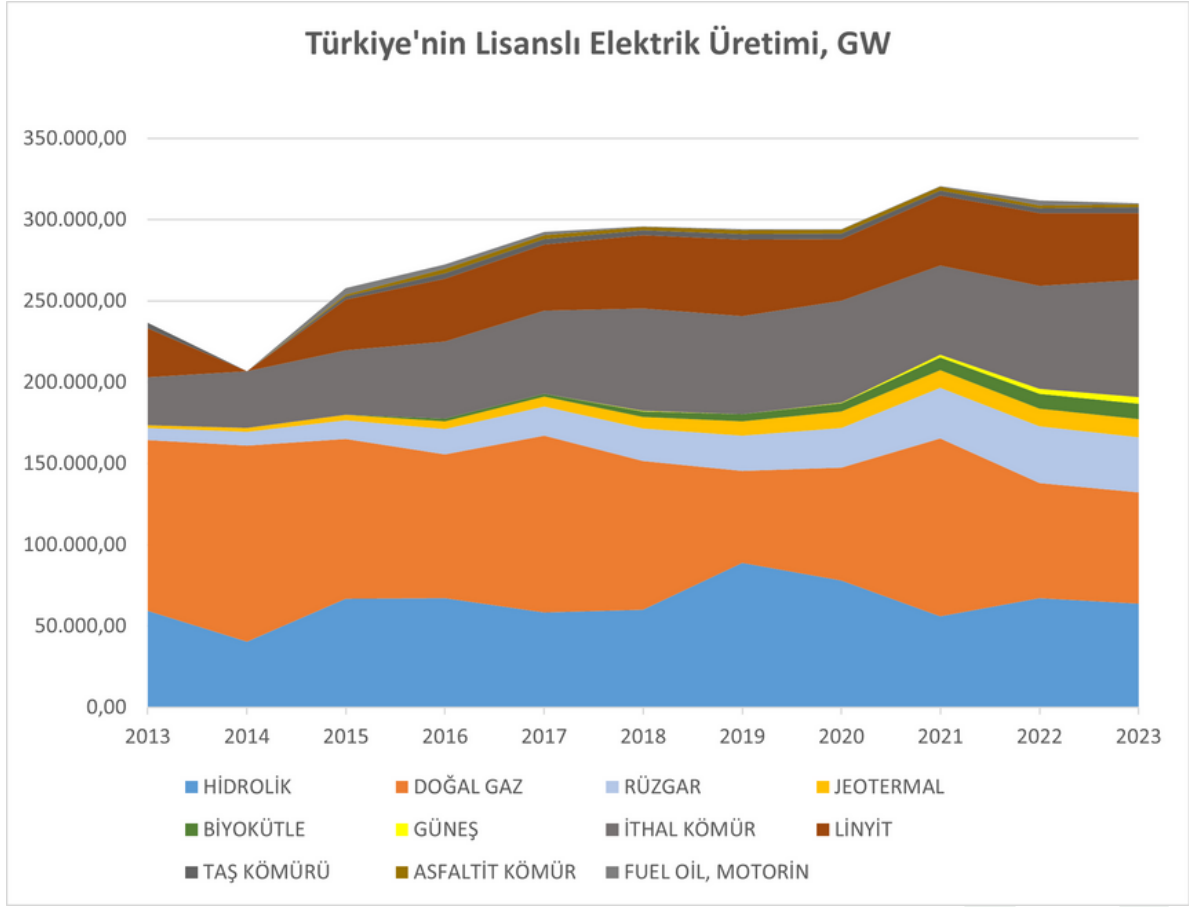
[7] 2010-2014 Stratejik Planı’nda en öncelikli stratejik tema “enerji arz güvenliği” ve buna bağlı amaç-1 “yerli kaynaklara öncelik verilmek sureti ile kaynak çeşitlendirmesini sağlamak”, amaç-2 “yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji arzı içindeki payını artırmak.” olmuştur (ETKB 2010, s. 12, 16).

2015-2019 Stratejik Planı’nda vurgulandığı gibi yenilenebilir enerji kaynaklarından “potansiyelin tam anlamıyla hayata geçmesi için finansman imkânlarının geliştirilmesi, mevzuatın güncellenmesi, iletim altyapısının güçlendirilmesi ve yatırımcı farkındalığının artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.” (ETKB 2015, s. 23).

[8] Emre amade, elektrikte kurulu güç açısından şebeke istikrarı için yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretiminde olabilecek dalgalanmalara (mevsimsel veya gündüz-gece farkı nedeniyle) karşı şebekeye hızla elektrik üretimi sağlayabilecek diğer enerji arz kaynaklarının gerekliliğini vurgulamak için elektrik piyasasında kullanılan bir kavram.

[9] Enerji güvenliğinin bu makalede tanımlanan kriterlerine göre Türkiye’nin enerji güvenliğinde, sahip olacağı tek nükleer enerji santralının % 51 kontrolünün Rusya’da olması nedeniyle bu ülkeye bağımlılığı artacaktır. Türkiye’nin bugüne kadarki nükleer enerji santrali girişimleri ve Akkuyu anlaşmasının özellikleri için bkz. İpek 2022.

[10] Elektriğin düzeylendirilmiş maliyetine göre (*levelised cost of electricity*) 2024 yılında elektrik üretiminde yenilenebilir enerji, en rekabet edebilir arz kaynağıdır. Dünyada yeni kurulması planan yenilenebilir elektrik enerji üretim kurulu gücünün % 91’i yeni kurulacak fosil yakıtlı alternatifine göre daha ucuzdur (IRENA 2025: 14).

Şekil 3: Türkiye'nin Lisanslı Elektrik Üretimi

Kaynak: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) Elektrik Piyasası Yıllık Sektör Raporu 2013-2023.

Sonuç olarak, Türkiye'nin enerji güvenliğinde yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji dönüşümü için önemi ETKB'nin 2019-2023 ve 2024-2028 Stratejik Planlarında açıkça vurgulanmıştır. Bu iki stratejik planda birinci amaç, sadece enerji arz güvenliği değil, "Sürdürülebilir Enerji Arz Güvenliğini Sağlamak" olarak değiştirilmiştir (ETKB 2019, 2024). Ayrıca 2024-2028 Stratejik Planı'na eklenen bir başka amaç, "net sıfır karbon odaklı enerji dönüşümü" olmuştur (ETKB 2024, s. 25).

Bağlantısallık ve "Yeni" Enerji Jeopolitiği: Orta Koridor ve Irak Kalkınma Yolu

Türkiye'nin enerji dönüşümü ve bağlantısallık projeleri arasındaki bütüncül ilişkinin neden Türkiye'nin enerji güvenliğinde yeni ikinci boyut olarak düşünülmesi gerektiği bu kısımda açıklanacaktır. Giriş bölümünde kısaca açıklanan bağlantısallık kavramından yola çıkarak örnekleri verilen bağlantısallık projeleri, uluslararası düzenin değişim sürecinde büyük güçlerin yeni mücadele alanları ve diplomatik etki araçları olarak düşünülebilir. Bağlantısallık, ortaya konan politikalar ve ilgili projeler doğrultusunda farklı şekillerde tanımlanabiliyorsa da, temelde deniz ve demir yolu ulaşımı gibi klasik ticaret yollarının yanında, enerji hatları ve dijital bağlantıları da içerecek şekilde, enerji dönüşümü sürecinde önemli yeni teknolojik altyapıları kapsamaktadır. Buna örnek olarak, dijital bağlantısallık ve yenilenebilir enerji istasyonlarıyla desteklenen yeşil ulaşım ve sürdürülebilir enerjiye dayalı kıtalararası yüksek voltaj hatları verilebilir. Böylece bağlantısallık, hem iklim değişikliğine dair normatif temelleri olan hem de yeşil teknolojilere dair rekabeti içeren enerji dönüşüm süreciyle bütüncül bir ilişkiye sahip olmaktadır.

Öte yandan, enerji dönüşüm sürecinde büyük güçlerin normatif tutumlarındaki farklılıklarla beraber teknolojik rekabetleri de gözlemlenmektedir (IEA 2023, s. 68-71). Örneğin AB ülkeleri ve Çin iklim değişikliğiyle mücadeleyi Paris Anlaşması çerçevesinde bir norm olarak kabul ederken, ABD Başkanı Trump, Ocak 2025'te anlaşmadan ikinci kez çekilme talebinde bulunmuştur. Bir başka deyişle, bağlantısallık ve enerji dönüşümü arasındaki bütüncül ilişki, büyük güçlerin nasıl bir işbirliği veya rekabet içinde olduklarını göstermesi açısından "yeni enerji jeopolitiği" tartışmaları açısından önemlidir.

Küresel ekonomide fosil yakıtlara talep göreceli olarak azalma eğiliminde olsa da 2022 verilerine göre dünyada toplam enerji arzında fosil yakıtlar hala en büyük paya -petrol % 30.2, kömür % 27.6, doğal gaz % 23.1- sahiptir (IEA 2025d). Bu çerçevede, son yıllarda dünya enerji ticareti açısından önemli petrol-doğal gaz üreticisi ülkeler veya ulaşım hatları ile çevre bölgelerinde başlayan savaşlar, küresel bağlantısallık rekabetini de etkilemektedir. 24 Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırılarıyla başlayan ve halen devam eden savaş, 7 Ekim 2023'te Hamas militanlarının İsrail'e saldırısı ve İsrail'in Gazze'yi işgali, 13 Haziran 2025'te İsrail'in İran'a saldırısıyla başlayan "12 Gün Savaşı", enerji ithalatına bağımlı olsun ya da olmasın, tüm devletlerin enerji güvenliğinde makul fiyat, ulaşılabilirlik, güvenilirlik ve sürdürülebilirlik kriterlerinden biri veya birden fazlasına göre tehdit doğurmuştur. Dolayısıyla, bu savaşların jeopolitik yansımaları, Türkiye'nin desteklediği Orta Koridor ve Irak Kalkınma Yolu projeleriyle ilgili enerji dönüşümü ve bağlantısallık kapsamında fırsatlara ve zorluklara dikkat çektiği için de önemlidir.

Orta Koridor Projesi

Orta Koridor, Çin'den başlayarak Kazakistan'ı demiryolu ile geçip Aktau/Kuryk Limanından Hazar Denizi'ne bağlanıp, oradan Azerbaycan'ın Bakü/Alyat Limanına ulaştıktan sonra Azerbaycan ve Gürcistan'ı demiryolu ile geçen ve Türkiye üzerinden demiryolu veya Karadeniz'den deniz yolu ile Avrupa'ya ulaşan çok taraflı bir bağlantısallık ve ulaştırma projesidir (Dışişleri Bakanlığı 2025b, Şekil 4). Orta Koridor, temelde Kuzey Koridor olarak bilinen Asya ile Avrupa arasında Rusya üzerinden farklı rotalardan ilerleyen kara ve demir yollarının en önemli alternatifidir. Ayrıca, Asya'dan Avrupa'ya giden konteynerlerin büyük çoğunluğunun deniz taşımacılığıyla sağlanmasından ötürü Orta Koridor, hem ulaşım süresi hem de Süveyş Kanalı'ndaki olası gecikmeleri bertaraf etmede de stratejik öneme sahiptir. Dünya ticaretinde denizyoluyla taşınan tüm malların % 47'si Asya ülkeleri limanlarına indirilirken, % 32'si bu limanlardan yüklenmektedir (UNCTAD 2025).[11] Bu nedenle sadece Çin'in değil, kıyı limanlarına uzak mesafede bulunan Asya'nın diğer bölgelerinin Orta Koridor ile bağlantısallığının sağlanması önemlidir.

Orta Koridor'un stratejik önemi, birbirinden bağımsız iki sürecin sonunda bağlantısallık rekabetinde ön plana çıkmıştır. Birinci olay, 23 Mart 2021 tarihinde bir konteyner gemisinin karaya oturması sonucu Süveyş Kanalı'nın altı gün boyunca kapalı kalmasıdır. Günlük ortalama 9-10 milyar Dolar'lık ticaretin Süveyş Kanalı'nın her iki tarafında aksamasına neden olan bu olay nedeniyle petrol ve doğalgaz taşımacılığı ile küresel otomotiv, elektronik ve gıda tedarik zincirlerinde büyük aksamalar yaşanmıştır. İkinci olay, 24 Şubat 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı sonucu Kuzey Koridoru'nda ortaya çıkan jeopolitik risklerdir. Orta Koridor alternatifi, bu iki gelişme sonrası daha cazip hale gelmiştir.

Şekil 4: Orta Koridor Güzergahı

Kaynak: Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'nin Bağlantısallığı ve Çok Taraflı Ulaştırma Politikası. https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-cok-taraflı-ulaştırma-politikasi.tr.mfa (Erişim 15 Ağustos 2025).

[11] 2023 yılında dünya deniz yolu taşımacılığında toplam 11.6 milyar metre küp yükleme yapılmıştır. 2011 yılından bu yana dünya deniz ticaretinde en büyük paya sahip üç ülke Çin, Avustralya ve ABD'dir. 2023 yılında Çin, dünya deniz yolu taşımacılığında denizyolu ile toplam yüklemenin % 5'i ve toplam yük boşaltmanın % 23'ünü gerçekleştirmiştir (UNCTAD 2025).

Kuzey Koridoru'na oranla 2000 km daha kısa olması dolayısıyla daha ekonomik, hızlı ve iklim koşulları bakımından daha elverişli bir bağlantısallık alternatifi sunan Orta Koridor, Çin ile Avrupa arasındaki ulaşım süresini 18 güne indirmektedir. Öte yandan, Orta Koridor sadece Avrupa'ya ulaşımında değil, Türkiye'nin liman bağlantıları sayesinde Asya'daki yük trafiğinin Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Akdeniz bölgesine ulaşması için de fırsatlar sağlamaktadır (Dışişleri Bakanlığı 2025b). Bu nedenlerle Asya ve Avrupa arasında bağlantısallığın geliştirilmesi doğrultusunda Ankara tarafından İpek Yolu'nun yeniden canlandırılması olarak tanıtılan Orta Koridor'un Çin'in Kuşak ve Yol Girişimiyle beraber ele alınmasına yönelik diplomatik girişimler, 2015 yılında Antalya'da düzenlenen G20 Liderler Zirvesi'nde başlatılmıştır.[12] İlk çalışma grubu toplantısı 6 Kasım 2024'te Pekin'de yapılmıştır (Dışişleri Bakanlığı 2025b).

Öte yandan, Eylül 2023 tarihinde Yeni Delhi, Hindistan'da düzenlenen G20 Zirvesi'nde duyurulan "Hindistan-Orta Doğu-Avrupa Ekonomik Koridoru" (*India-Middle East-Europe Economic Corridor*, IMEC), Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'ne rakip olarak değerlendirilmektedir (Gönültaş 2023). IMEC Mutakabat Zaptı, 9 Eylül 2023'te Hindistan, Suudi Arabistan, BAE, AB, ABD, Fransa, Almanya ve İtalya tarafından imzalandı. Çok-modüllü taşımacılık projelerini içeren IMEC, Hindistan'ın batı kıyısındaki Mumbai yakınlarındaki limanlardan BAE'de Cebel Ali limanına deniz yoluyla bağlanan, buradan Arap Yarımadası'nı Suudi Arabistan üzerinden demiryolu ile geçerek ve kuzeyde Ürdün'e bağlanarak İsrail'in Hayfa limanına ulaşmaktadır. Hayfa limanından Yunanistan'ın Pire limanına geçişle Avrupa'ya kara, deniz veya demiryolları ile ulaşılması hedeflenmektedir. IMEC'in yeni bir taşımacılık güzergahı yaratması dışında dikkat çeken özelliği, Suudi Arabistan'da üretilecek hidrojenin boru hatlarıyla taşınması dahil kapasitesi yüksek dijital bağlantıları ve enerji şebekeleri gibi yüksek teknolojiye dayalı yeni altyapılarla bağlantısallığın güçlendirilmesini de hedeflemesidir (Gönültaş 2023).

IMEC'in duyurulmasından çok kısa bir süre sonra 7 Ekim 2023'te Hamas militanlarının İsrail'e saldırısı sonrası bölgede yoğunlaşan çatışmalar, IMEC'in uygulanabilirliğine dair

şüpheleri artırmıştır (Rüland ve Nadalutti 2023; Amoss 2025). IMEC'in ana parçası sayılan Arap Yarımadası'nda altyapı eksikliğini tamamlamak için yüksek maliyetli yatırımlar (demiryolu, önerilen yeni teknolojik altyapı vb.) için büyük finans kaynaklarına ihtiyaç vardır. IMEC'i destekleyen BAE ve Suudi Arabistan gibi petrol zengini ülkelerin finans kaynakları bu yatırımları destekleyebilir. Fakat, İsrail-Hamas ve İsrail-İran çatışmaları sonrası IMEC rotasının sona erdiği İsrail'in Hayfa limanına yönelebilecek güvenlik tehditleri, bu tür yatırımlar için belirsizliği artırmıştır (*Guardian* 2025). Bölge ülkelerinde devam eden siyasi istikrarsızlıklar da IMEC için gereken siyasi desteğe gölge düşürmektedir.

Öte yandan, Orta Koridor için önemli bir başka gelişme, 8 Ağustos 2025'te Vaşington'da ABD Başkanı Trump'ın ev sahipliğinde bir araya gelen Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan'ın imzaladığı barış bildirgesidir. Güney Kafkasya'da Azerbaycan ile Ermenistan arasında Karabağ bölgesi üzerinde egemenlik hakları nedeniyle uzun yıllardır devam eden çatışma ortamı sona ermiştir ve iki ülke arasında barış antlaşması imzalanması beklenmektedir. Bu ortamda, Vaşington'da yapılan görüşmeler, Azerbaycan'ın Nahçıvan bölgesinin Ermenistan toprakları üzerinden kara yoluyla Azerbaycan'a bağlanması için bir çözüm de sağlamıştır. İngilizce adının ilk harflerinden oluşan TRIPP kısaltmasıyla (*Trump Route: A Road for International Peace and Prosperity*, Uluslararası Barış ve Refah İçin Trump Rotası) olarak adlandırılan bağlantı yolunun kurulması için ABD ile Ermenistan arasında anlaşma sağlanmıştır. Buna göre ABD, TRIPP'in 2125 yılına kadar işletme hakkını elde etmiş ve süre dolduğunda gerekli görülmesi halinde uzatabilme imkanını kazanmıştır. Ermenistan'ın bu yol üzerindeki egemenlik hakları ve dolayısıyla toprak bütünlüğünün dokunulmazlığı da teyit edilmiştir (Üren 2025). [13] Diğer yandan, ABD ile Azerbaycan arasında ayrı bir mutabakat metni imzalanarak tarafların hidrokarbon geliştirme ve enerji dönüşüm teknolojilerine yatırım yönünde enerji alanında işbirliği yapmaları taahhüt edilmiştir.

[12] "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Çin Halk Cumhuriyeti Hükümeti (ÇHC) Arasında İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ve 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu ile Orta Koridor Girişiminin Uyumlaştırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası", Antalya'da düzenlenen G20 Liderler Zirvesi'nde 14 Kasım 2015 tarihinde imzalanmıştır. Orta Koridor üzerinden 6 Kasım 2019 tarihinde Ankara'ya ulaşan ilk yük treni olma özelliğine sahip Çin Demiryolu Ekspresi Chang'an Treni, Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu ve Marmaray dahil olmak üzere Türkiye'nin ulaştırma altyapısını kullanarak Çin'in Xi'an kentinden Çekya'nın başkenti Prag'a seferini 18 günde tamamlamıştır. Bu ilk tecrübe, koridorun altyapısının genişletilmesi sürecinde önemli bir adım olmuştur (Dışişleri Bakanlığı 2025b).

[13] Anlaşmaya göre bu yolla ilgili tüm adımlar Ermenistan yasalarına göre yönetilecek, ancak yapının yönetimi ABD-Ermenistan ortaklığında gerçekleştirilecektir. ABD, altyapı çalışmalarıyla ilgili konuları şirketlere devretme hakkının yanı sıra demiryolu ve kara yolu altyapısını finanse etme hakkına da sahip olacaktır.

Irak Kalkınma Yolu Projesi

Irak, OPEC ülkeleri arasında Suudi Arabistan'dan sonra ikinci, dünyada altıncı en büyük ham petrol üreticisi ülkedir. Kanıtlanmış ham petrol rezervlerine göre petrol sahibi ülkeler sıralamasında 145 milyar varil ile beşinci ülke konumundadır. Irak'ın kanıtlanmış petrol rezerv miktarı, dünyadaki toplam rezervlerin % 8'ini ve Ortadoğu'dakinin % 17'sini oluşturmaktadır. Irak'ın Basra kıyısındaki altyapıdan tankerlere yüklenen ham petrol, Hürmüz Boğazı'ndan denizyolu ile başta Çin, Hindistan ve Güney Kore olmak üzere Asya ülkelerine ulaştırılmaktadır (EIA 2025). Denizyolu taşımacılığı dışında Irak ham petrol ihracatı için Türkiye'nin Ceyhan terminaline Kerkük'ün kuzeyinden ulaşan Kerkük-Ceyhan petrol boru hattı mevcuttur.

Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin (IKBY) Türkiye üzerinden petrol taşımacılığı yapması konusunda Bağdat ve Ankara arasında çıkan anlaşmazlık, Irak tarafından Uluslararası Ticaret Odası (*International Chamber of Commerce*, ICC) Tahkim Mahkemesi'ne taşınmıştır. ICC'nin Mart 2023'te açıkladığı Türkiye'nin Irak'a tazminat ödemesi kararının ardından Kerkük-Ceyhan petrol boru hattından ihracat durmuştur. [14] Daha sonra Irak hükümeti ile IKBY arasında varılan anlaşma -IKBY bölgesinde üretilen petrol, federal sisteme teslim edilecek- (Rasheed 2025) ile Türkiye'nin Irak'la 1974 yılında imzalamış olduğu Ham Petrol Boru Hattı Anlaşması'nı [15] 27 Temmuz 2026 itibarıyla sona erdireceğini açıklamasının ardından Irak ile Türkiye arasında enerji alanında yeni bir işbirliği arayışı başlamıştır. Bu çerçevede, ham petrol dışında doğalgaz, elektrik ve petrokimya gibi konuları de kapsayan daha geniş bir enerji işbirliği için görüşmeler devam etmektedir (Tuncer 2025).

Bu kapsamda gündeme gelen Irak Kalkınma Yolu projesi, yukarıda vurgulanan savaşların jeopolitik yansımalarıyla beraber, bölgede bağlantısallık rekabetinde IMEC'e

alternatif olarak dikkat çekmektedir. Özellikle, dünya petrol ticaretinde stratejik boğazlardan biri olan Hürmüz Boğazı'nın Haziran ayındaki İsrail-İran Savaşı sırasında İran tarafından bloke edilebilmesi riski, Irak petrolünün deniz taşımacılığı dışında boru hatlarıyla taşınmasının önemini bir kere daha göstermiştir. Hürmüz Boğazı'nın kapanmasına neden olabilecek bir bölgesel kriz olasılığı, bölgeden enerji ithal eden ülkeler açısından enerji güvenliğinde makul fiyatla ulaşılabilirlik ve güvenilirlik kriterleri açısından risk oluşturmaya devam etmektedir. Hürmüz Boğazı'na ek olarak Basra Körfezi ülkelerinden Avrupa'ya petrol-LNG taşıyan tankerlerin ve Asya'dan gelen konteyner gemilerinin Kızıl Deniz'den Süveyş Kanalı aracılığıyla Akdeniz'e erişimlerinde stratejik öneme sahip Bab-el Mandeb Boğazı'nda yaşanacak sorunlar da gündemdedir. Nitekim, bu boğazdan geçen ticari gemilerin Yemen'deki Husi militanları tarafından 2023 yılı sonlarından beri hedef alınmaya başlanması, ticari deniz filolarını taşıma süresi daha uzun ve maliyetli olan Afrika'nın güneyindeki Ümit Burnu geçişini kullanmaya zorlamaktadır (Kaufmann 2024). Bu da, Irak Kalkınma Yolunu, alternatif bir bağlantısallık sağlaması açısından öne çıkartmaktadır.

Irak Kalkınma Yolu, Orta Koridora benzer şekilde Türkiye'nin komşu bölgeleri üzerinden Asya-Avrupa arasında bağlantısallık sağlamada güzergahları çeşitlendiren bir ulaşım projesidir. Basra'da inşası devam eden Al-Fav Limanı'nın, yaklaşık 1200 km uzunluğundaki çift yönlü otoban ve demiryoluyla Türkiye'ye bağlanmasını ve bu rotadan Körfez ülkeleri ile Asya'dan gelen malların Avrupa'ya taşınmasını öngörmektedir. Ayrıca, Türkiye, Irak Kalkınma Yolu projesi ile Kuşak ve Yol Girişimi ve Orta Koridor arasında bir sinerji oluşturulmasını savunarak, Türkiye üzerinden bağlantısallığın ölçek ve etkisini genişletmeyi hedeflemektedir (Dışişleri Bakanlığı 2025b).

Sonuç olarak, Orta Koridor ile Irak Kalkınma Yolu, Türkiye'nin yakın bölgelerinde değişen jeopolitik koşullar doğrultusunda kısa dönemde özellikle fosil yakıtların alternatif ulaşım güzergahları üzerinden taşınması, uzun

[14] Mart 2023 öncesi günde ortalama 400.000 bin varil petrol Kerkük-Ceyhan boru hattından taşınmaktaydı. IKBY, merkezi hükümet ile yaşadığı bütçe ve petrol gelirleri anlaşmazlıkları nedeniyle, 2014 yılından itibaren kendi kontrolündeki sahalardan (özellikle Taq Taq, Tawke ve Khurmala) çıkarılan petrolü Türkiye'ye doğrudan ihraç edebilmek için kendi bölgesinden geçen bağımsız bir hat yapmıştı. Bu hat Irak-Türkiye sınırında Fishkhabur noktasında Kerkük-Ceyhan boru hattına bağlanarak, Türkiye üzerinden petrol ihracatı yapıyordu (Peker 2013; Çamlıbel 2014). Fakat Irak hükümeti, Türkiye'nin IKBY petrolünü Bağdat'ın onayı olmadan Ceyhan'dan ihraç etmesini, iki ülke arasında imzalanan 1973 Kerkük-Ceyhan boru hattı anlaşmasına aykırı olduğunu belirterek ICC Tahkim Mahkemesi'ne başvurmuştur (Bloomberght 2023).

[15] Türkiye ile Irak arasında ilk petrol satış anlaşması 1967 yılında yapılırsa da iki ülkenin iç siyasetindeki sorunlar nedeniyle ikili enerji ilişkileri sekteye uğramıştır. İki ülke arasında Kerkük ve diğer petrol sahalarından Ceyhan'a petrol taşıma anlaşması, Ağustos 1973'te imzalanmış; ama, boru hattı geçiş ücreti ve Türkiye'nin Irak'tan petrol alımı için kredi ve fiyatta indirimle ilgili müzakereler sonrası Temmuz 1974'te onaylanmıştır.

dönemde ise denizyolu taşımacılığına alternatif altyapı sunması açısından ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, aşağıda açıklanacağı üzere, bağlantısallık projeleri enerji dönüşüm sürecinin yeni jeopolitiği ile yakından ilgilidir ve bu bağlamda Türkiye'nin enerji güvenliği açısından da öneme sahiptirler.

Bağlantısallık ve Enerji Dönüşümünde Yeni Enerji Jeopolitiği: Orta Koridor ve Irak Kalkınma Yolu için Fırsatlar ve Zorluklar

Orta Koridor ile Irak Kalkınma Yolu'nu ilgili jeopolitik gelişmeler kapsamında bağlantısallık rekabeti açısından değerlendirilirken, enerji dönüşümünün yeni enerji jeopolitiği de göz önüne alınmalıdır. Bu noktada yeni enerji jeopolitiğinin özelliklerini açıklamak faydalı olacaktır.

Yenilenebilir enerji kaynakları dünyanın bir çok ülkesinde bir veya birden fazla çeşitle mevcutken, fosil yakıtları dünya coğrafyasında belirli ülkelerde yoğun olarak üretilmektedir. Dolayısıyla, fosil yakıtların jeopolitiğinde güçlü devletler, güç gösterisi ve kendi güçlerini daha da artırmak için fosil kaynakları kontrol etmek isterler. Öte yandan, yeni enerji jeopolitiğinde yenilenebilir kaynaklar üzerinden güç gösterimi ve bu kaynakların kontrolü enerji dönüşümünde anlamlı değildir. Buna karşılık, yenilenebilir enerji kaynaklarının üretiminde veya sürdürülebilir bir ekonomi için sera gazı salımlarını sıfıra veya en aza indirmeyi amaçlayan yeşil teknolojilerin üretilmesinde mevcut teknolojik yöntemlerde kullanılan kritik mineraller stratejik önemdedir.[16] Daha önemlisi, fosil kaynakları üreten ülkelerle kıyaslandığında, kritik mineralleri üreten ülkelerin daha az sayıda olduğu görülmektedir (IEA 2021: 30; IRENA 2023: 14). Bir başka deyişle, kritik minerallerin üretimi, coğrafi olarak daha az sayıda ülkede yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda enerji dönüşümü, hem yeni teknolojilerin geliştirilmesinde piyasa rekabeti, hem de büyük güçlerin kritik mineralleri kontrol ve teknolojik üstünlük sağlama mücadelesi açısından yeni enerji jeopolitiğiyle yakından

ilgilidir. Örneğin, dünyada kritik minerallerin üretimi ve rafine edilmesinde en büyük kapasite halen Çin'dedir ve onu ikinci sırada takip eden ABD'nin açık ara önündedir (IEA 2023: 68-70).

Bu çerçevede yeni enerji jeopolitiğinde, enerji güvenliğinde yabancı kaynaklara bağımlılık doğrultusunda ulaşılabilirlik, güvenilirlik, kaynak çeşitlendirme ve stratejik rezerv gibi endişeler yerini, enerji dönüşümünün teknolojik fırsatlarını kullanma ve buna bağlı altyapı gerekliliklerini yerine getirme gibi konulara bırakmaktadır. Örneğin, yenilenebilir enerji sistemlerinin farklılığı nedeniyle, dijital teknolojilerle desteklenen yeni mekanizmalarla enerji piyasasında üretme veya satın alma kararları, enerji arzında emre amade olma durumu için yenilenebilir enerjiyi depolama ve gerekli altyapı için teknolojik dönüşüm gibi konular yeni enerji güvenliğinde ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, yenilenebilir enerji kaynakları, enerji sistemlerinin iki katmanda daha dayanıklı olmasını sağlamaktadır. İlk katman büyük enerji firmalarınca işletilen merkezileşmiş tesislerden oluşurken, ikinci katmanda yerele dağılmış elektrik üretimiyle çeşitli aktörler (belediyeler, hanehalkı, orta ve küçük işletmeler) sisteme dahil olmaktadır. Böylece, fiziksel bağlantısallıkla beraber kurumsal ve insandan insana bağlantısallık boyutları da enerji dönüşümünde yenilenebilir enerji sistemlerinin yönetiminde önem kazanmaktadır. Bir başka deyişle, devletler arası enerji işbirliği ötesinde, coğrafi yakınlıktan bağımsız, dijital teknolojilerle desteklenen bölgeler arası şebekeler gibi farklı bağlantısallık modülleriyle çeşitli yerel aktörler arasında işbirlikleri de gündeme gelmektedir.

Özetle, enerji dönüşümünün enerji jeopolitiğinde yaratacağı temel değişiklikler, yenilenebilir enerji sistemlerinin teknik ve coğrafi özelliklerinin fosil yakıtlardan çok farklı olması nedeniyle şunlardır: (i) Enerji etkileşimine dair siyasi, ekonomik ve sosyal ilişkiler değişecektir; (ii) enerji piyasası dönüşecektir; (iii) enerji ticaretinde ortaklar değişecektir; ve (iv) ülkeler arasında işbirliği ve rekabet/olası çatışma yeniden şekillenecektir (Scholten vd. 2020; Vakulchuk vd. 2020; IRENA 2024).

Bu bağlamda, Orta Koridor ve Irak Kalkınma Yolu, sadece bu bölgelerdeki savaşların jeopolitik yansımalarına göre ve fosil yakıtlara bağımlılığı devam ettiren yeni ulaşım

[16] Kritik mineraller lityum, kobalt, nikel, grafit, manganez, nadir toprak elementleri, bakır, alüminyum, çinko, titanyum, vanadyum gibi bataryalarda, yenilenebilir enerji güneş PV ve rüzgar teknolojileri ve diğer yüksek teknolojilerde ve enerji geçişi için gerekli altyapıda kullanılan minerallerdir (IEA 2021: 45).

güzergahları ve altyapı inşasına imkan veren alternatif bağlantısallık projeleri olarak değil, yeni enerji jeopolitiğinin özelliklerini de göz önüne alarak değerlendirilmelidir. Bir başka deyişle, Türkiye'nin enerji güvenliğinde enerji dönüşümü ve bağlantısallık arasındaki ilişki, Orta Koridor ve Irak Kalkınma Yolunu gerçekleştirme sürecinde bütüncül bir yaklaşımla düşünülmelidir. Bu süreçte fırsatlar ve zorluklar da, yukarıda açıklanan Türkiye'nin enerji güvenliği için elzem enerji dönüşümü kapsamında ele alınmalıdır. Buna göre Orta Koridor ve Irak Kalkınma Yolu için fiziksel bağlantısallık kapsamında fırsatları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Bu bölgelerin “yeşil enerji koridorları” olma potansiyelleri vardır. Örneğin, Kazakistan'ın kuzeyinde (Dzungar Geçiti ve Chylyk Koridoru), Azerbaycan'da Apşeron Yarımadası ve kuzeybatı Hazar Denizi kıyılarının rüzgar enerji potansiyeli hayli yüksektir. Benzer şekilde Özbekistan, Türkmenistan ve Azerbaycan'ın Nahçıvan bölgesinde güneş enerjisi potansiyeli yüksektir. Bu ülkelerin kendi enerji taleplerinin çok üzerinde sahip oldukları yenilenebilir enerjiden elektrik üretme potansiyelleri, Orta Koridor üzerinden elektrik ticareti için fırsattır. Ayrıca, bu ülkelerde petrol ve doğal gaz rezervlerinin uzun dönemde tüketilmesinin doğuracağı ekonomik sıkıntılar, yenilenebilir enerji ve buna bağlı yatırımların şekillendireceği farklı sektörlerde yeniden ekonomik yapılanma imkanlarıyla da dengelenebilir. Nitekim, 22 Kasım 2024'te Azerbaycan, Türkiye, Gürcistan ve Bulgaristan arasında “Yeşil Elektrik İletimi ve Ticareti Alanında İşbirliğine Dair Mutabakat Zaptı” imzalanması önemli bir başlangıçtır (ETKB 2025).
- Orta Koridor üzerinde Asya ve Avrupa ülkeleriyle enerji dönüşüm sürecinde yeni enerji ortaklıkları ve böylece işbirliği mekanizmaları kurulabilir, mevcut olanlar güçlendirilebilir. Örneğin, Temmuz 2025'te Azerbaycan, Özbekistan ve Kazakistan yenilenebilir elektrik üretim fazlalarını, AB ülkelerine yüksek voltajlı yenilenebilir elektrik hattıyla ihraç için merkezi Bakü'de olacak Yeşil Koridor Birliği'nin kurulması anlaşmasını imzaladılar (Aliakbarova 2025).

- Yenilenebilir enerji ticareti için özellikle başta elektrik şebekelerine yapılması şart yatırım ve dijital bağlantısallıkla desteklenen diğer altyapılar için başlangıç finansmanı, kalkınma bankalarınca desteklenebilir. Nitekim, Dünya Bankası, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası ve Asya Kalkınma Bankası gibi çok taraflı kalkınma bankaları bağlantısallık projelerine teknik yardım ve yatırım sağlama konusunda desteklerini ve ilgilerini teyit etmişlerdir. Ayrıca, Dünya Bankası ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası artık fosil enerji kaynaklarının üretimi ve ilgili altyapı yatırımlarını desteklemeyeceklerini açıklayarak, enerji dönüşümüne öncülük etmektedirler (Köstem ve Metintaş 2025).
- Enerji dönüşümü, önemli yeni teknolojik altyapıları (örneğin, dijital bağlantısallıkla ve yenilenebilir enerji istasyonlarıyla desteklenen yeşil ulaşım) kapsadığı için bağlantısallık projelerinde bu altyapıların gerçekleştirilmesi, Türkiye'nin ekonomik büyümesi için önemli katma değeri yüksek teknolojik malların ve hizmetlerin üretimi ve ticaretini artırmak için fırsattır. Böylece, bağlantısallık ve enerji dönüşümü arasındaki bütüncül ilişki kullanarak teknolojik dönüşüm desteklenebilir ve Türkiye'nin “orta gelir tuzağı” olarak adlandırılan yapısal ekonomik zorluğunu aşmaya yönelik çözümler üretilebilir.
- Enerji dönüşümünü destekleyen fiziki bağlantısallık, AB'nin Yeşil Mutabakat'ı kapsamında Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (SKDM) için de önemlidir.[17] SKDM, AB yatırımcısının görece karbon düzenlemesi zayıf olan ülkelere yönelmesini önlemek ve AB iç pazarındaki üreticilerin bu ülkelerden gelen ürünler karşısında rekabet güçlerini korumak amacıyla uygulanan bir ticaret politikası aracıdır ve Türkiye'nin en büyük ihracat pazarı olan AB ülkeleriyle olan ticaret ilişkileri açısından çok önemlidir. 1 Ekim 2023 itibarıyla AB'deki ithalatçılar için karbon emisyonlarını raporlama yükümlülüğü, ilk etapta kapsanan sektörlerde (demir-çelik, alüminyum, çimento, elektrik, gübre, hidrojen) başladı. Böylece, Türkiye'den AB'ye ihracat yapan firmalar, karbon emisyonlarını hesaplayıp raporlamak zorundalar. Fakat, asıl uygulama (mali yükümlülük dönemi), 1 Ocak 2026 tarihinden itibaren başlayacağı için bu tarihten sonra AB'deki ithalatçılar, söz konusu sektörlerde Türkiye'den aldıkları ürünler için karbon sertifikası satın almak

[17] Yeşil Mutabakat (*European Green Deal*), Avrupa Birliği'nin 2050'de net sıfır sera gazı emisyonu hedefi doğrultusunda 2019 sonunda açıkladığı kapsamlı bir büyüme ve dönüşüm stratejisidir. Çevre, enerji, tarım, sanayi, ulaştırma ve ticaret politikalarının tamamını kapsamaktadır. AB'nin dış ticaret ortaklarını da bu dönüşüme uyum sağlamaya yönlendirmek için özellikle Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (*Carbon Border Adjustment Mechanism*) oluşturmuştur. AB'ye ihraç edilen üretim AB sınırları içinde yapılsaydı katlanılacak karbon maliyetinin AB sınırında vergilendirilmesi yönünde “karbon kaçacağı” önlemek için ticaret politikasında bir araçtır. Karbon kaçığı, karbon düzenlemesi olan ve olmayan bölge ve ülkeler arasında ortaya çıkmaktadır.

zorunda kalacaklardır. Türkiye’de karbon fiyatlandırma mekanizması olmadığı sürece de, Türkiye’den AB ülkelerine ihracat yapan firmalar AB’deki karbon fiyatı üzerinden ek maliyetle karşılaşacaklardır. Kısaca, Orta Koridor üzerinden yenilenebilir enerji ve sıfır/düşük karbonlu malların ticareti, Türkiye’den AB ülkelerine ihracatı yapılan mallardaki karbon ayak izini düşürmek için önemli olacaktır.

Diğer yandan, Orta Koridor ve Irak Kalkınma Yolu için çeşitli zorluklar da öngörülmektedir. Bunları da şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Bölge ülkelerinde mevcut fosil kaynakların üretimine ve ticaretine dayalı altyapılara yapılan yatırım miktarlarının büyüklüğü ve bunların bağlayıcı etkisi (sunk costs), bağlantısallık projelerinde yenilenebilir enerji sistemlerinin ağırlık kazanmasında önemli bir engeldir. Bir başka deyişle, fosil yakıtlara dayalı mevcut altyapının finansman maliyetleri ve bunların ödemeleri, enerji dönüşümü için gerekli yeni altyapı yatırımlarını engelleyebilir.
- Dünya Bankası, Orta Koridor’a teknik desteğini ve ilgisini yayınladığı bir raporla teyit etmiştir (Dünya Bankası 2023). Raporda Orta Koridor için gerekli yatırım maliyetinin yaklaşık 18,5 milyar Euro olduğu belirtilmiştir. Kalkınma Bankaları dışında diğer finans kuruluşlarının desteğini gerektiren bu projede sadece yeni altyapı finansmanı değil, mevcut fiziki altyapıların ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi yönünde eksikler de önemli bir sorun olarak belirtilmiştir.[18] Raporda dikkat çeken bir tespit, “iyi performans gösteren bir koridor varsayımında bile, Orta Koridor çoğunlukla bölgesel bir koridor olarak kalacak ve 2030 yılına kadar kıtalararası toplam ticaret hacminin % 40’ından azını temsil edecektir.” (Dünya Bankası 2023: 3).
- Bağlantısallık projelerinde siyasi karar vericiler tarafından daha çok jeopolitik stratejilere odaklanması nedeniyle bu projelerin teknik planmasından sahada inşası ve işletiminde tecrübeli ve yeterliliği yüksek özel sektör firmaların rolünün göz ardı edilmesi veya ikinci planda tutulması ve benzer şekilde bölge insanının desteğine önceliklerde

yer verilmemesi projelerin başarısı, devamlılığı ve sahiplenebilirliği açısından sorunlar yaratabilir.

- Orta Koridor ve Irak Kalkınma Yolunun kurumsal bağlantısallık açısından önemli zorlukları vardır. Bölge ülkelerinin kurumsal yapılarındaki mevcut zayıflıklardan kaynaklanan koordinasyon eksikliğinin ötesinde siyasi sorunlar da vardır. Özellikle Türkiye dahil ilgili ülkelerin kurumsal yapılarında hukuğun üstünlüğü, karar verme mekanizmalarında şeffaflık ve öngörülebilirlik konularında süregelen sorunlar, yukarıda belirtilen fırsatların değerlendirilmesi önünde orta dönemde büyük zorluklar doğurabilir.

Sonuç ve Öneriler

Orta Koridor ve Irak Kalkınma Yolu için yukarıda belirtilen zorluklar, Türkiye’nin enerji dönüşümü ve bağlantısallık projelerindeki fırsatları değerlendirememesi veya olası gecikmeler durumunda, ülkenin enerji güvenliğinde kısa dönemde hassasiyetini ve uzun dönemde kırılganlığını etkileyebilecektir. *Makul fiyat* açısından özellikle doğal gaz ve petrol ithalatına bağımlılık, jeopolitik nedenlerden kaynaklanan olası fiyat dalgalanmalarına karşı Türkiye’nin hassasiyetini devam ettirmektedir. *Ulaşılabilirlik* açısından mevcut sınır ötesi doğal gaz boru hatlarında yaşanacak herhangi bir aksama, Türkiye’nin elektrik üretiminde kısa dönemde hassasiyetini, orta dönemde ise kırılganlığını devam ettirmektedir. *Güvenilirlik* açısından dünyada özellikle ham petrol ve doğal gaz fiyatlarını etkileyebilecek devletler arası çatışma veya devlet içi çatışma riski, son dönemde Ortadoğu bölgesinde oldukça yüksektir. Bu çatışmaları etkileyen unsurlar arasında literatürde vurgulanan petrol üreten devletlerde ani rejim değişikliği, dış politikada hesap verilebilirliğin olmayışı gibi etkenler, Haziran 2025’te gerçekleşen “12 Gün Savaşı” sonrasında dikkatle değerlendirilmelidir (Colgan 2010; İpek 2017).

Bu çalışmanın temel önerisi, çalışma boyunca ortaya koyulan veri ve değerlendirmeler doğrultusunda, enerji dönüşümü ve bağlantısallığın Türkiye’nin enerji güvenliği için önemi ve bölgesel ilişkilerinde yeni enerji jeopolitiği kapsamında düşünülmesi gerektiğidir.

[18] Kurumsal koordinasyonun iyileştirilmesine yönelik atılan adımlar şunlardır. Kasım 2022’de Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan ve Türkiye arasında Orta Koridorun iyileştirilmesi için gereken öncelikli yatırımların ve eylemlerin belirlendiği bir “Yol Haritası” imzalandı. Haziran 2023’te Azerbaycan, Gürcistan ve Kazakistan ortak bir lojistik işletmecisinin oluşturulması kararlaştırıldı.

Orta Koridor ve Irak Kalkınma Yolu projelerinin gerçekleştirilmesi sürecinde yeni enerji jeopolitiğinin yaratabileceği ekonomik, siyasi ve sosyal istikrarsızlıklar gündeme gelebilir. Fakat, fosil kaynaklara dayalı rant ekonomilerinde oluşabilecek gelir kayıpları ve siyasi istikrarsızlıklar, orta ve uzun dönemde enerji dönüşümünün kazanımlarıyla dengelenebilir. Yenilenebilir enerji sistemlerinin fosil kaynaklı sistemlerden farklı olması, iklim değişikliğiyle mücadelenin kazanımlarıyla (örneğin, iklim krizi kaynaklı göçlerin önlenmesi, su sorununun yönetilmesi, kuraklığın azaltılması ve tarımsal üretimin artması vb.) yeni enerji ortaklıkları yaratılarak (örneğin, sınır ötesi bölgelerde, yoğun nüfuslu kentler arasında yerel aktörlerin enerji ticareti), bölgesel kalkınma ve işbirliğinin kalıcı olması sağlanabilir.

Sonuç olarak, uluslararası sistemin değişim sürecinde önemli bir dinamik, bağlantısallık ile enerji dönüşümü arasındaki bütüncül ilişkiden kaynaklanan yeni enerji jeopolitiğidir. Orta Koridor ve Irak Kalkınma Yolu, Türkiye'nin yakın bölgelerinde değişen jeopolitik koşullar doğrultusunda kısa dönemde özellikle fosil yakıtların alternatif ulaşım güzergahları üzerinden taşınması, uzun dönemde ise denizyolu taşımacılığına alternatif altyapı sunması açısından ön plana çıkmaktadır. Fakat, Türkiye'nin enerji güvenliği, bu bağlantısallık projeleri kapsamında, sadece komşu bölgelerdeki savaşların jeopolitik yansımalarına ve fosil yakıtlara bağımlılığı devam ettiren yeni ulaşım güzergahları ve altyapı inşasına göre değil, iklim değişikliğiyle mücadelede elzem enerji dönüşüm süreciyle beraber düşünülmelidir. Bir başka deyişle Türkiye, fosil yakıtlara dayalı üretim ve siyasi ilişkilere dayalı eski dünya düzenini terk etmelidir. Türkiye'nin enerji güvenliği, uzun dönemde insan ve doğa için kaçınılmaz iklim adaleti temelli yeni dünya düzeninde yer alarak sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Aliakbarova, Rushana. 2025. "A new energy bridge: Azerbaijan, Uzbekistan, and Kazakhstan unite for a Green Corridor to Europe", Euronews, 15 Temmuz. <https://www.euronews.com/business/2025/07/15/a-new-energy-bridge-azerbaijan-uzbekistan-and-kazakhstan-unite-for-a-green-corridor-to-eur> (Erişim 15 Ağustos 2025).
- Amoss, Lauren Dagan. 2025. "IMEC and Israel: Strategic promise amid regional instability – opinion", *Jerusalem Post*, 9 Ağustos. <https://www.jpost.com/opinion/article-863734> (Erişim 15 Ağustos 2025).
- Anadolu Ajansı. 2025. "Sakarya Gaz Sahası'nda günlük doğal gaz üretimi 8,8 milyon metreküpe yükseldi", 11 Nisan. <https://www.aa.com.tr/tr/enerjiterminali/dogal-gaz/sakarya-gaz-sahasinda-gunluk-dogal-gaz-uretimi-8-8-milyon-metrekupe-yukseldi/48542> (Erişim 15 Ağustos 2025).
- Birleşmiş Milletler (BM) Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin (HiDP). 2023. "Summary for Policymakers." In H. Lee and J. Romero (eds.), *Climate Change 2023: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change: 1-34*. Geneva, Switzerland: IPCC.
- Bloomberght. 2022. "İran gazındaki kesinti sonrası sanayi vanaları kısıılıyor", 20 Ocak. <https://www.bloomberght.com/iran-gazindaki-kesinti-sonrasi-sanayi-vanalari-kisiliyor-2296958> (Erişim 15 Ağustos 2025).
- Colgan, Jeff D. 2010. "Oil and Revolutionary Governments: Fuel for International Conflict", *International Organization*, 64/4: 661-694.
- Çamlıbel, Cansu. 2014. "2014 a turning point for Kurdish oil and gas", *Hurriyet Daily News*, 24 November. <https://www.hurriyetdailynews.com/2014-a-turning-point-for-kurdish-oil-and-gas--74706> (Erişim 15 Ağustos 2025).
- Çelik, Hatice. 2025. "Asian and European Connectivity Initiatives: Intersecting Geopolitical Strategies." *Perceptions: Journal of International Affairs*, 29/2: 28-49.
- Cherp, Aleh ve Jessica Jewell. 2014. "The concept of energy security: Beyond the four As". *Energy Policy* 75: 415-21.
- Devranoglu, Nevzat ve Orhan Coskun. 2023. "Turkey defers \$600 million Russian energy payment under deal", *Reuters*, 10 Mayıs. <https://www.reuters.com/business/energy/turkey-defers-600-mln-russian-energy-payment-sources-2023-05-10/>(Erişim 15 Ağustos 2025).
- Dışışleri Bakanlığı. 2025a. Paris Anlaşması. <https://www.mfa.gov.tr/paris-anlasmasi.tr.mfa> (Erişim 15 Ağustos 2025).
- Dışışleri Bakanlığı. 2025b. Türkiye'nin Bağlantısallığı ve Çok Taraflı Ulaştırma Politikası. https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-cok-tarafli-ulastirma-politikasi.tr.mfa (Erişim 15 Ağustos 2025).
- Dünya Bankası (World Bank). 2023. *Orta ticaret ve taşıma koridoru: 2030'a kadar hacmi üçe katlamak ve seyahat süresini yarıya indirmek için politikalar ve yatırımlar*. Washington, D.C.: World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099020924131532205> (Erişim 15 Ağustos 2025).
- Energy Information Administration (EIA). 2025. *Iraq Country Analysis*, 14 Temmuz. <https://www.eia.gov/international/overview/country/irq> (Erişim 15 Ağustos 2025).
- Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı (ETKB). 2010. *Stratejik Plan 2010-2014*.
- ETKB. 2015. *Stratejik Plan 2015-2019*.

ETKB. 2019. *Stratejik Plan 2019-2023*.

ETKB. 2024. *Stratejik Plan 2024-2028*.

ETKB. 2025. "Bakü'de Tarihi Anlaşma." Haberler, 4 Nisan. <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=21475> (Erişim 15 Ağustos 2025).

EMBER. 2025. Türkiye. <https://ember-energy.org/countries-and-regions/turkiye/> (Erişim 15 Ağustos 2025).

Global Energy Interconnection Development and Cooperation Organization (GEIDCO). 2025. GEI Initiative - Global Consensus. <https://en.geidco.org.cn/aboutgei/initiative/> (Erişim 15 Ağustos 2025).

G20. 2025. G20 Members. <https://g20.org/about-g20/> (Erişim 15 Ağustos 2025).

Guardian. 2025. "Iran strikes Tel Aviv and Haifa as Israel conflict enters fourth day", 16 Haziran. <https://www.theguardian.com/world/2025/jun/16/israel-iran-conflict-tel-aviv-haifa-missile-strike> (Erişim 15 Ağustos 2025).

Gönültaş, Bahattin. 2023. "Batı'nın Çin'e karşı Hindistan merkezli yeni ulaşım koridorunun maliyeti ve uygulanabilirliği sorgulanıyor", *Anadolu Ajansı*. 12 Eylül <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/batinin-cine-karsi-hindistan-merkezli-yeni-ulasim-koridorunun-maliyeti-ve-uygulanabilirligi-sorgulaniyor/2989838> (Erişim 15 Ağustos 2025).

International Energy Agency (IEA). 2021. *The Role of Critical Minerals in Clean Energy Transitions*, IEA, Paris. <https://www.iea.org/reports/the-role-of-critical-minerals-in-clean-energy-transitions> (Erişim 15 Ağustos 2025).

IEA. 2023. *Critical Minerals Market Review 2023*, Paris. <https://www.iea.org/reports/critical-minerals-market-review-2023> (Erişim 15 Ağustos 2025).

IEA. 2025a. Energy Security. <https://www.iea.org/topics/energy-security> (Erişim 15 Ağustos 2025).

IEA. 2025b. Türkiye Energy Mix. <https://www.iea.org/countries/turkiye/energy-mix> (Erişim 15 Ağustos 2025).

IEA. 2025c. Electrification. <https://www.iea.org/energy-system/electricity/electrification> (Erişim 15 Ağustos 2025).

IEA. 2025d. World Energy Mix. <https://www.iea.org/world/energy-mix> (Erişim 15 Ağustos 2025).

International Renewable Energy Agency (IRENA). 2023. *Geopolitics of the energy transition: Critical materials*. Abu Dhabi. https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2023/Jul/IRENA_Geopolitics_energy_transition_critical_materials_2023.pdf (Erişim 15 Ağustos 2025).

IRENA. 2024. *Geopolitics of the energy transition: Energy security*, Abu Dhabi. https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2024/Apr/IRENA_Geopolitics_transition_energy_security_2024.pdf (Erişim 15 Ağustos 2025).

IRENA. 2025. *Renewable Power Generation Costs in 2024*, Abu Dhabi. https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2025/Jul/IRENA_TEC_RPGC_in_2024_2025.pdf (Erişim 15 Ağustos 2025).

İpek, Pınar. 2017. "Oil and intra-state conflict in Iraq and Syria: sub-state actors and challenges for Turkey's energy security", *Middle Eastern Studies*, 53/3: 406-419.

İpek, Pınar. 2019. Turkey's Energy Security in Eurasia: Tradeoffs or Cognitive Bias?" In Seçkin Köstem and Emre Erşen (eds.), *Turkey's Pivot to Eurasia: Geopolitics and Foreign Policy in a Changing World Order*, ss. 129-146. New York and London: Routledge.

- İpek, Pınar. 2022. "Türkiye'de Nükleer Enerji: Bilmeniz gereken her şey", *Fikir Turu*, 6 Aralık. <https://fikirturu.com/jeo-politika/turkiyede-nukleer-enerji-bilmeniz-gereken-her-sey/> (Erişim 15 Ağustos 2025)
- İşçi, Onur, Mustafa Aydın ve Mithat ÇelikPala. 2025. "Kırılgan Karşılıklı Bağımlılık: TürkiyeRusya Arasında Ekonomik İşbirliği, Enerji Bağlantıları ve Yaptırımlar." *Küresel Stratejik Öngörü* No. 2024/2, 31 Temmuz.
- Kaufmann, Dirk. 2024. "Husilerin gemilere saldırıları küresel ticareti frenliyor." DW, 12 Ocak. <https://www.dw.com/tr/husilerin-gemilere-sald%C4%B1r%C4%B1lar%C4%B1-k%C3%BCresel-ticareti-olumsuz-etkiliyor/a-67970426> (Erişim 15 Ağustos 2025)
- Köstem, Seçkin. 2018. "The Political Economy of Turkish-Russian Relations: Dynamics of Asymmetric Interdependence." *Perceptions: Journal of International Affairs*, 23/2: 10-32.
- Köstem, Seçkin ve Melike Metintaş. 2025. "Financing Connectivity in Eurasia: The Role of Multilateral Development Banks." *Perceptions: Journal of International Affairs*, 29/2: 50-72.
- Karadeniz, Radiye Funda. 2025. "From Border Walls to Corridors: An Analysis on Connectivity in Changing Multilateral World Order." *Perceptions: Journal of International Affairs*, 29/2: 8-27.
- Peker, Emre. 2013. "Kurds, Turkey edge toward oil deal", *Wall Street Journal*, 31 October.
- Rasheed, Ahmed. 2025. "Baghdad says KRG has agreed on export resumption to state oil marketer amid drone attacks" *Reuters*, 17 Temmuz. <https://www.reuters.com/world/middle-east/baghdad-says-kr-g-has-agreed-export-resumption-state-oil-marketer-amid-drone-2025-07-17/> (Erişim 15 Ağustos 2025).
- Rüland, Jürgen ve Elisabetta Nadalutti. 2023. "Is the India-Middle East-Europe Economic Corridor Dead on Arrival?", *The Diplomat*, 17 Ekim. <https://thediplomat.com/2023/10/is-the-india-middle-east-europe-economic-corridor-dead-on-arrival/> (Erişim 15 Ağustos 2025).
- Scholten, Daniel, Morgan Bazilian, Indra Overland ve Kirsten Westphal. 2020. "The geopolitics of renewables: New board, new game," *Energy Policy* 138.
- Tuncer, Anıl Can. 2025. "İki yıl sonra ilk petrol: Ceyhan'dan ithalat başlıyor", *Euronews*, 6 Ağustos. <https://tr.euronews.com/2025/08/06/iki-yil-sonra-ilk-petrol-ceyhandan-ithalat-basliyor> (Erişim 15 Ağustos 2025).
- United Nations Environment Programme (UNEP). 2024. *Emissions Gap Report 2024: No more hot air... please! With a massive gap between rhetoric and reality, countries draft new climate commitemens*. Naoribi. doi: 10.59117/20.500011822/46404.
- United Nations Framework Convention on Climate Change The Convention (UNFCCC). 2025. Paris Agreement. <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement> (Erişim 15 Ağustos 2025).
- UN Trade and Development. (UNCTAD). 2025. Maritime transport. <https://unctadstat.unctad.org/insights/theme/109> (Erişim 15 Ağustos 2025).
- Üren, Çağla. 2025. "Zengezur'dan Trump Rotası'na: Yeni koridor Türkiye ve dünyayı nasıl etkileyecek?", *Euronews*, 8 Ağustos. <https://tr.euronews.com/2025/08/08/zengezurdan-trump-rotasina-yeni-koridor-turkiye-ve-dunyayi-nasil-etkileyecek> (Erişim 15 Ağustos 2025).
- Vakulchuk, Roman, Indra Overland ve Daniel Scholten. 2020. "Renewable energy and geopolitics: A review" *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 122.

Pinar İpek

Prof. Dr. Pinar İpek, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi'nde öğretim üyesidir. Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, yüksek lisans eğitimini Indiana University of Pennsylvania'da işletme üzerine, doktorasını uluslararası ilişkiler disiplinde Pittsburgh Üniversitesi'nde tamamladı. Uluslararası ekonomi politik, enerji güvenliği, AB'nin enerji politikası, Doğu Akdeniz bölgesi enerji kaynaklarının jeopolitiği, devlet-özel sektör ekonomi politiği konularında çalışmaktadır. Foreign Policy Analysis, Europe-Asia Studies, Southeast European and Black Sea Studies, Middle East Journal, Middle Eastern Studies, Turkish Studies, Middle East Policy gibi uluslararası endeksli hakemli dergilerde makaleleri yayınlanmış ve Türkiye'nin enerji güvenliği üzerine iki kitap bölümü uluslararası yayınevleri tarafından basılmıştır.

Global Academy

Global Academy is a learning and research center whose contributors collaborate with non-profit volunteer productions and project-specific studies. Perfection at the international level is achieved through sharing and discussing all information, ideas, comments, and analyses.

Global Academy was founded by a group of researchers and academicians to conduct independent, objective, science-based, and in-depth research. Academic excellence is its aim. This is achieved through various channels. First, by producing simple and comprehensible data, providing consultancy and solution partnership to the people and institutions who need them. Second, performing, broadcasting, and publishing educational activities directed to the enlightenment of the public. Third, providing professional remarks to decision-makers and private sector institutions at national and international levels. Lastly, establishing a general framework for understanding, explicating, and finding solutions to the global problems encountered by humanity.

www.globacademy.org

© Global Academy. Unless stated otherwise, the opinions expressed in published material are solely those of the author(s). They do not bind the institutional identity of the Global Political, Social and Economic Research Association, its Board of Directors, or other contributors.